

Kapitel 8

Afrosvensk aktivism i kölvattnet av Black Lives Matter

Jasmine Kelekay

Introduktion

Mot bakgrund av covid-19-pandemin, som oproportionerligt påverkat den svarta diasporan världen över, antände polismordet på afroamerikanske George Floyd den 25 maj 2020 en global protestvåg utan motstycke. Den virala spridningen av videon på mordet på Floyd ledde till att uppskattningsvis 26 miljoner människor mobiliserades via protester i USA:s alla hörn, vilket därmed cementerade Black Lives Matter-rörelsen som en av de största massmobiliseringarna i landets historia. Även om rörelsen (som grundades 2013) har gett globalt eko sedan Ferguson-upproren år 2014 förde den ut i det internationella rampljuset, såg sommaren 2020 ett rekordantal internationella Black Lives Matter-protester över hela världen. Protester arrangerades från London till den ockuperade Västbanken, från Sydney till Mexico City och från Johannesburg till Stockholm. Förutom att demonstrera solidaritet med Black Lives Matter-rörelsen i USA, använde aktivister runt om i världen också rörelsens drivkraft för att genom dessa protester belysa lokala former av rasistiskt våld och repressiv social kontroll. Så var också fallet i Sverige, där Black Lives Matter-demonstrationer samlade tusentals i Stockholm, Göteborg och Malmö, med flera andra demonstrationer i ytterligare städer och på sociala medier. Dessa mobiliseringar utlöste i sin tur en intensiv offentlig debatt om protesternas legitimitet och relevans och därmed även Black Lives Matter-rörelsens, och i förlängningen antirasismens, relevans för Sverige.

Med sommaren 2020 i fokus undersöker detta kapitel hur den globala spridningen av Black Lives Matter-rörelsen har påverkat svenska diskurser om rasism och antirasism, och framför allt antisvart rasism och afrosvenskars mobiliseringar mot rasism. Studien är baserad på kritisk diskursanalys inom ramen för ett större etnografiskt fältarbete för att analysera de offentliga debatterna kring Black Lives Matter-protesterna i Sverige under sommaren 2020. Därmed analyseras både hur etablerade

medier ramade in de svenska protesterna och hur afrosvenska aktivister och offentliga personer ”talade tillbaka” (hooks 1986) mot dessa mediala diskurser och mobiliserade sig i Black Lives Matter-rörelsens namn. Först kontextualiseras studien inom litteraturen om Black Lives Matter som globalt fenomen, frågan om rasprofilering och polisbrutalitet i Sverige och mediernas roll i sociala rörelser. Sedan introduceras studiens metoder och forskningsmaterial, varefter resultaten presenteras och analyseras. Avslutningsvis diskuteras studieresultatens betydelse för anti-rasistisk aktivism i Sverige.

Bakgrund

Black Lives Matter-rörelsen som globalt fenomen

Black Lives Matter-rörelsen grundades år 2013 som svar på frikännandet av den självutnämnda grannskapsvakten George Zimmerman för mordet på den 17-årige afroamerikanske pojken Trayvon Martin i delstaten Florida år 2012. Det som började som en hashtag (#BlackLivesMatter) på sociala medier omvandlades snabbt till en decentraliserad politisk och social rörelse mot polisbrutalitet och andra former av statligt sanktionerat våld och antisvart rasism runtom i USA. Sedan Black Lives Matter-rörelsens födelse har den inte endast blivit den kanske mest omdiskuterade samtida sociala rörelsen, utan efter att protesterna under sommaren 2020 mobiliserade rekordantal människor i USA och världen över blev den även den största sociala rörelsen i landets historia (Buchanan, Bui & Patel 2020). Redan innan 2020 hade Black Lives Matter-rörelsen blivit den största svarta massmobiliseringen sedan medborgarrättsrörelsen (Clark, Dantzer & Nickels 2018). Medan svarta aktivister länge har organiserat sig kring frågan om polisiärt och andra statligt sanktionerade former av våld, lyckades Black Lives Matter-rörelsen driva frågan tillbaka till det politiska rampljuset (Taylor 2016).

Black Lives Matter-rörelsen har också återupplivat akademiska debatter om den antisvarta rasismens roll inom olika sfärer av det US-amerikanska samhället, såsom miljörasism (Pellow 2016), utbildning (Dixon 2018; Howard 2016) folkhälsa och vården (Alang et al. 2017; Charles et al. 2015) och polisiärt arbete (Gau & Jordan 2015; Hattery, Smith et al. 2017). Forskningen om Black Lives Matter-rörelsen har belyst vik-

ten av intersektionalitet och den särskilda rollen som svarta kvinnor, queera personer och ungdomar har haft i rörelsen (Chatelain & Asoka 2015; Ransby 2018; Greey 2018; Hope, Keels & Durkee 2016). Andra har utforskat de globala implikationerna av Black Lives Matter, såsom rörelsens internationella räckvidd och användningen av Black Lives Matter som en analytisk ram för att förstå andra former av rasistiskt och strukturellt våld runt om i världen (Davis 2016; De Genova 2018; Furman et al. 2018).

I Europa har rasprofilering under det senaste decenniet återuppstått som en viktig politisk fråga, tack vare insatser från civilsamhället och gräsrotsmobiliseringar som lyft frågan om rasism och polisiär kontroll över hela kontinenten (European Network against Racism 2016; European Union Agency for Fundamental Rights 2018; Open Society Justice Initiative 2009). Uppmärksammade fall av polisiärt våld, i synnerhet mot svarta män, har också väckt politisk debatt såväl som gräsrotsmobilisering kring polisbrutalitet runtom i Europa (Nwabuzo 2021). Polisens dödliga våld mot svarta och andra rasifierade män har även utlöst anmärkningsvärda uppror, exempelvis Parisupproren år 2005 efter Zyed Bennas och Bouna Traorés död och Londonupproren år 2011 som antändes av polisens dödsskjutning av Mark Duggan. Således, även om europeiska mobiliseringar – både organiserade och spontana – föregått Black Lives Matter-rörelsen, har den globala spridningen av rörelsen inspirerat ett ökat engagemang kring rasprofilering och polisbrutalitet. Denna spridning har också avsevärt format de analyser och krav som framförs av antirasistiska aktivister i Europa, vilket inte minst framgår av etablerandet av Black Lives Matter-organisationer i ett flertal europeiska länder.

Rasism, polisiär kontroll och Black Lives Matter i Sverige

Under de senaste fem åren har dussintals fall av rasprofilering och polisbrutalitet, inklusive väktarvåld, mot svarta och andra rasifierade svenskar dykt upp på sociala medier och, om än i mindre utsträckning, i etablerade nyhetsmedier. Detta kan anses vara ett resultat av både ett ökat allmänintresse för frågan om rasism och polisbrutalitet och den ökade tillgängligheten på mobilkameror och därmed privata medborgares möjligheter att sprida bilder via sociala medier. I dag finns det flera konton på sociala medier ägnade åt att dela berättelser om och av människor som upplevt

rasprofilering och polisbrutalitet, såsom Instagram-kontot *Rasprofilering*, Facebook-gruppen *Polisbrutalitet i Orten* och den advokatdrivna webbplatsen och sociala medieplattformen *Snutkoll*. Även om rasprofilering och polisbrutalitet inte är nya erfarenheter för rasifierade svenskar, fick problemen inte fäste i det offentliga samtalet förrän 2013. Enligt kriminologen Leandro Schclarek Mulinari (2017) kan denna förändring tillskrivas sammanfallandet av tre mycket publicerade incidenter under 2013 som belyste spänningarna mellan polisen och rasifierade i Sverige: Husbykravallerna, avslöjandet av romregistret och REVA-skandalen. Sedan 2013 har forskare visat ökat intresse för rasprofilering, däribland Schclarek Mulinari, vars forskning har belyst hur rasifierade svenskar upplever rasprofilering i vardagen i olika sammanhang och utifrån olika identiteter (2017, 2019).

Även om det inte finns officiella uppgifter om erfarenheter av polisiärt övervåld, har flera nyhetsmedier under de senaste åren granskat anmälningar mot polisen. Dessa granskningar har bland annat belyst straffriheten med vilken poliser begått tjänstefel och övervåld. Enligt en granskning från 2013 ledde endast 57 av 10 224 anmälningar av poliser, åklagare och civila polisanställda för tjänstefel till fällande dom (Sundevall 2015). En annan granskning avslöjade att av de 1000 fall av polisiärt övervåld som anmälts mellan 2014 och 2018 ledde endast 34 fall till rättegång, varav endast 13 resulterade i en fällande dom (Sundberg 2019).

Alltså måste Black Lives Matter-protesterna i Sverige under sommaren 2020 förstås mot bakgrund av den repressiva polisiära kontrollen som rasifierade svenskar länge har utsatts för, såväl som den straffrihet med vilken svenska poliser och ordningsvakter utövar våld mot rasifierade kroppar. Framför allt skulle dessa mobiliseringar inte ha varit möjliga utan den afrosvenska organisering och samhällskritik som skapat förutsättningarna för ett politiskt engagemang kring antisvart rasism i Sverige. Afrosvenska forskare har varit ledande i analyser av mediala skildringar och samhällsdiskurser kring ras och rasism (Habel 2018; McEachrane 2018; Mulinari & Neergaard 2012; Sawyer & Habel 2014; Tesfahuney 1998), i studier av afrosvenskars erfarenheter av rasism (Habel 2012; Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2007; Kawesa et al. 2011), samt av afrosvenskars motstånd och gemenskapsbyggande (Diallo et al. 2023; Osei-Kofi, Licona & Chávez 2018; Sawyer 2000, 2002).

Afrosvenska aktivister och organisationer har också länge uppmärksammat och mobiliserat sig kring fall av polis- och väktarvåld, exempelvis 2019 då demonstrationer och andra initiativ ordnades i flera städer efter att en afrosvensk kvinna som var gravid i åttonde månaden våldsam avlägsnades från en tunnelbana i Stockholm framför sin femåriga dotter bara några veckor efter att fyra tolvåriga afrosvenska pojkar våldsam avlägsnats från biblioteket i Kista Galleria. Sedan den globala spridningen av Black Lives Matter-rörelsen i och med Ferguson-upproren år 2014 har afrosvenska aktivister i Sverige engagerat sig i rörelsen i varierande utsträckning, ibland genom att organisera sig i solidaritet med US-amerikanska mobiliseringar och vid andra tillfällen genom att använda rörelsen som en resurs för att artikulera lokala problemformuleringar och politiska krav. Afrosvenska aktivister har exempelvis varit aktiva i förortsrörelsen som har engagerat sig kring den klass-, ras- och platsbaserade polisiära kontrollen som både var förutsättningen för Husbyupploppen och som intensifierats betydligt sedan dess.

Afrosvenska aktivister började mobilisera sig kring Black Lives Matter-rörelsen mer explicit år 2016, då en rad protester organiserades runt om i landet. Protesterna samlade både nyligt engagerade aktivister och etablerade afrosvenska organisationer och kollektiv, inklusive Afrosvenskarnas Riksförbund (i dag Afrosvenskarnas Riksorganisation), Afrosvenskarnas Forum för Rättvisa, Black Coffee och Black Queers Sweden. Även om Black Lives Matter-rörelsen också redan påverkat den afrosvenska aktivismen sedan 2016, inleddes sommaren 2020 liksom i andra delar av världen en ny nivå av engagemang inom rörelsen även i Sverige. Detta var påtagligt både vad gäller den offentliga diskursen och de antirasistiska mobiliseringar som utlöstes under sommaren 2020, vilket även ledde till etableringen av organisationen Black Lives Matter Sweden under den följande hösten.

Mediala representationer av sociala rörelser

Sociala rörelser har en lång historia med medier som sträcker sig över 200 år tillbaka, och förhållandet mellan etablerade medier och sociala rörelser har studerats sedan 1960-talet (Caren, Andrews & Lu 2020; McCurdy 2012). Massmedier ger sociala rörelser möjligheten att bygga

legitimitet och framföra sina agendor, men de har också förmågan att tysta ner sociala rörelser genom att neka aktivister en plattform eller genom att underminera aktivisters påståenden (Caren et al. 2020). Forskare som studerar sociala rörelser använder begreppet ”inramning” (från engelska ”framing”) för att skildra hur journalisters praxis och rutiner bidrar till att medier presenterar en särskild version av verkligheten (Gitlin 2003; McCurdy 2012). Sociologen Patrick McCurdy har hävdad att ”Vikten av att studera medieramar bygger på uppfattningen att medier både reflekterar och bidrar till skapandet av offentlig diskurs och förståelse” (2012:246, min översättning). På så sätt spelar medieramar en stor roll för sociala rörelserns förmåga att effektivt engagera sig i det offentliga samtalet.

Med etableringen av 24-timmarsnyhetscykeln blev mainstreammedier allt mer beroende av spektakel och underhållning som nyckelfunktioner för att locka konsumenter (Bennett och Entman 2000; Poell 2020). Mallen journalister använder för att rapportera om protester har forskare kallat för ”protestparadigmet”, där ”fokus i första hand ligger på buller, framförande, spektakel och konflikt i gatudemonstrationer” (Poell 2020:613, min översättning). Mediebevakningen tenderar även att överbetona sensationella hot om våld i samband med protester på ett sätt som förringar eller undergräver den sociala rörelsens sakfråga, vilket har konsekvenser för hur dessa protester bemöts av polisen (McCurdy 2012). Dessutom skildrar etablerade nyhetsmedier ofta inte protester på ett vederhäftigt sätt som tar sakfrågorna i kärnan av den sociala rörelsen på allvar, vilket i sin tur påverkar rörelsens potential för slagkraft (Amenta et al. 2012; McLeod 2007; Ortiz et al. 2005).

Hur medier skildrar en social rörelse kan därför vara avgörande för dess framgång och hållbarhet. Förutom att de kan påverka sociala rörelserns förmåga att uppbåda sympati för sina missnöjen och stöd för sina krav, kan nedvärderande, avvisande och stigmatiserande medieskildringar också fungera som en form av *mjuk repression* (Ferree 2004). När det gäller mobiliseringarna kring Black Lives Matter i USA har forskare som undersökt medieskildringar av rörelsen visat hur nyhetskällor sensationaliserar och kriminaliserar demonstranter och, i förlängningen, rörelsen (Umamaheswar 2020), men också hur nyhetsmedier misslyckats med att behandla Black Lives Matter-rörelsen *som en rörelse* med en

särskild historia, politisk ideologi och praxis (Carney & Kelekay 2022).

I det svenska sammanhanget har forskare undersökt den historiska utvecklingen av antirasistiska mobiliseringar (Jämte 2013) och deras samtida uppsving (Schierup, Ålund & Neergaard 2018). Antirasistisk aktivism har också undersökts genom sina olika utgångspunkter, inklusive radikal vänsterorganisering (Jämte 2018; Jämte, Lundstedt & Wennerhag 2020), fackligt aktiva invandrare (Mulinari & Neergaard 2005), aktivism i solidaritet med flyktingar (Jämte & Pitti 2019), antirasistisk feminism (Molina 2004) och förortsrörelsen (Ålund & León-Rosales 2017; Tahvilzadeh & Kings 2018; Sernhede, León Rosales & Söderman 2019; Dahlstedt, Kings & Tahvilzadeh 2018). Studier av mediala inramningar av rasism och antirasism har i sin tur påvisat hur svenska mediediskurser underlättar normaliseringen av rasistiskt våld (Mulinari & Neergaard 2012) samtidigt som de avfärdar rasifierade svenskers analyser av rasism (Hübinette 2013; Pripp & Öhlander 2008).

Svenska forskare har även undersökt repressionen av sociala rörelser i efterdyningarna av EU-toppmötet 2001 i Göteborg, då våldsamma sammanstötningar mellan polisen och demonstranter pågick i tre dagar. Den våldsamma repressionen av protesterna under toppmötet markerade en vändpunkt i den nordiska polisbevakningen av protester (Wahlström 2011). Den diskursiva motreaktionen och det statliga ingripandet mot demonstranterna påverkade också den radikala vänsterrörelsen (Jacobsen & Sörbom 2015; Jämte, Lundstedt & Wennerhag 2020). Enligt Jämte och Ellefsen (2020) som undersökte effekten av mjuk repression på den radikala vänsteraktivismen i Sverige, kan stämpling och stigmatisering leda till "demobilisering" av sociala rörelser även om det inte är lika tvingande som "hård repression". I samband med förortsrörelsen, som letts av rasifierade arbetarklassungdomar, har stigmatiseringen från både medier och offentliga institutioner också haft en skadlig effekt, både på rörelse- och på organisationsnivå, såväl som för enskilda aktivister (Sernhede, León Rosales & Söderman 2019). Även i det svenska sammanhanget kan mediala skildringar av protester och aktivister då anses vara potentiellt avgörande för en rörelses framgång.

Sommaren med två pandemier

Liksom i resten av världen hade covid-19-pandemin dominerat både de svenska nyhetscyklerna och allmänhetens medvetande under våren 2020. De afrosvenska aktivisterna jag kände hade på grund av den rådande pandemin mestadels legat lågt, bortsett från sporadiska insatser för att möta de rasistiska diskurserna kring pandemin och dess förödande – och ojämlika – konsekvenser. Viruset hade troligtvis tagit sig till Sverige som en souvenir med turister återvändande från skidresor i Alperna i slutet av februari. När viruset väl domesticerades spreds det snabbt till de klass- och rassegregerade förorterna i landet. I mars 2020 släppte Svensk-Somaliska Läkarföreningen ett uttalande som varnade för att somaliskfödda invånare representerade majoriteten av de som dött av covid-19 i Stockholms län (Randhawa 2020). Även om statistiken var förfasande så var den inte förvånande med tanke på att majoriteten av den afrosvenska befolkningen, varav somalier utgör den största gruppen, oproportionerligt bor i socioekonomiskt utsatta, socialt segregerade och politiskt missgynnade områden, samtidigt som de är överrepresenterade inom tjänstesektorn och framför allt inom äldreomsorgen, sjukvården och kollektivtrafiken. Medienarrativen och politikerna ignorerade dock den strukturella ojämlikheten och anklagade i stället somalier – och i förlängningen invandrare, rasifierade och förortsbor – för deras egen utsatthet.

Allt från kultur till analfabetism, otillräckliga språkkunskaper i svenska och islam fick skulden som bevis på dålig ”integration”. De strukturella orsakerna till den oproportionerliga spridningen av sjukdomen i rasifierade arbetarklassområden ignorerades, rasismen inom sjukvården avfärdades, och den rasifierade ojämlika fördelningen av döden naturaliserades. När sommaren närmade sig beklagade (vita) överklassvenskar sig över risken för att samhällsrestriktioner skulle begränsa dem från deras sommarresor och andra nöjen. De svenska myndigheterna gick emot majoriteten av världen och beslutade att inte införa restriktioner, vilket motiverades med hänvisning till potentialen för ”flockimmunitet”, de ekonomiska konsekvenserna av att stänga ner affärslivet och värdet av individuella friheter. I och med att det svenska samhället inte stängdes ner hade de som arbetar inom tjänstesektorn inget annat val än att fortsätta utsätta sig själva – och sina familjer – för smittorisken, medan

manschettarbetare kunde välja att minimera risken för smitta genom att arbeta hemifrån. Världen runt dog svarta och bruna människor i högre utsträckning än vita och arbetarklassen i högre utsträckning än de rika.

När polismordet på George Floyd blev en internationell nyhetsrubrik och tillfälligt förflyttade det offentliga samtalet mot statligt sanktionerat våld, rycktes flera afrosvenskar till handling. Under de första veckorna i juni anordnades flera protester runtom i landet, till stor del organiserade av nyengagerade aktivister, om än med stöd från mer erfarna afrosvenska aktivister och organisationer. Den största fysiska demonstrationen anordnades i Stockholm den 3 juni, med efterföljande stora demonstrationer i Göteborg den 7 juni och Malmö den 9 juni, samt mindre demonstrationer i flera andra städer. Dessutom arrangerades en online-manifestation med inslag från flera afrosvenska organisationer och aktivister som tack vare sin Facebook Live-sändning skulle komma att fånga flera hundratusentals tittare. Protesterna framställdes till en början som ett uttryck för solidaritet med Black Lives Matter-rörelsen i USA men skulle snart väcka debatter om rörelsens relevans för Sverige.

Den första protesten i Stockholm samlade deltagare vid ”plattan”, ett torg i centrala Stockholm och en populär samlingspunkt för demonstrationer. På grund av pandemin hade arrangörerna Mona Hasan, Queen Jonsson och Ibby Chune fått ett polistillstånd som täckte upp till 50 deltagare,¹⁴ men betydligt fler – cirka 8 000 personer – rapporterades ha anslutit sig till demonstrationen.¹⁵ Ändå tillät polisen till en början demonstrationen att fortsätta, med tal och uppträdanden av arrangörerna samt inbjudna artister. Enligt deltagare var humöret på topp den klara sommardagen, trots den dystra orsaken till samlingen. När polisen bestämde sig för att stänga ner och skingra demonstrationen förändrades dock den lugna stämningen. De officiella arrangörerna meddelade att demonstrationen tyvärr måste avslutas tidigt, och uppmuntrade deltagarna att lämna området. Medan arrangörerna och en stor del av deltagarna började röra sig därifrån, stannade ett antal deltagare kvar och bestämde sig för att fortsätta protesten genom att marschera runt i staden.

14 Söderlund, SVT nyheter, 3 juni 2020.

15 Wisterberg, Svenska Dagbladet, 3 juni 2020.

När ett antal demonstranter försökte ta sig in på T-centralens tunnelbanestation från det intilliggande torget, medan andra människor som anlänt för att ansluta sig till demonstrationen försökte ta sig ut, bildade polisen en barrikad vid ingången för att stoppa strömmen av människor till torget. Enligt vittnen skapade barrikaden förvirring, eftersom den gjorde det nästan omöjligt att vare sig gå ut eller in, vilket i sin tur stängde in människor i passagen mellan utgången till torget och ingången till tunnelbanestationen. Polisen eskalerade snabbt till våldsanvändning mot demonstranterna, vars videoinspelningar från sammandrabbningen snart började spridas på sociala medier. Videoinspelningarna visade poliser som fällde unga flickor till marken och slog dem med batonger, varefter de släpades bort. Videorna visade också poliser som pepparsprejade demonstranter inne i det slutna utrymmet. En videoinspelning av poliser som pepparsprejar en tolvåring fick viral spridning, vilket snabbt väckte särskild upprördhet bland barn- och ungdomsaktivister. Situationen övergick i panik, med ungdomar som skrek, hostade och sprang för att komma undan poliserna. Kritiker av polisens agerande lyfte inte bara ironin i att en demonstration mot polisbrutalitet övergår till utövandet av polisbrutalitet, utan också att polisens våldsanvändning faktiskt skapade en ökad risk för virusspridning. Samtidigt som polisen rättfärdigade sin våldsanvändning med hänvisning till behovet av att skingra demonstrationen på grund av oro över coronaviruset, ledde deras utbredda användning av pepparsprej till slut till en kaotisk situation där människor febrilt hostade i ett instängt utrymme, vilket i sin tur ökade risken för smittspridning.

I samband med att sammankomsten skingrades beslutade flera av de återstående demonstranterna att fortsätta demonstrationen genom att marschera genom stadens centrum och så småningom stanna utanför det kungliga slottet. Väl där utvecklades en utdragen konflikt mellan de uppåt 50 närvarande poliserna och de 150 eller så demonstranter som var kvar. Polisen försökte spärra av olika vägar runt det kungliga slottet med målet att stoppa mängden demonstranter. När demonstranterna vägrade skingras och lämna platsen blev, enligt vittnesmål, fler pepparsprejade och misshandlade av poliser. Vid dagens slut hade två personer frihetsberövats för att ha kastat föremål mot poliser och ordningsvakterna som anlänt för att stödja insatsen. Polisen inledde utredningar mot flera

demonstranter under misstanke om att ha brutit mot villkoren i protesttillståndet och om anstiftan till våldsamt upplopp. Flera anmälningar gjordes också mot polisen för överdriven våldsanvändning, med minst tolv klagomål registrerade hos Justitieombudsmannen.¹⁶ Polistjänstemän förnekade att överdrivet våld hade använts vid protesten och hävdade att våldet som användes var nödvändigt för att lösa protesten på grund av pandemin.

Samma vecka anordnades också demonstrationer i bland annat Göteborg och Malmö, vilka samlade cirka 2 000 deltagare var. Händelserna i Stockholm skymtade dock över nyhetsbevakningen av demonstrationerna, vars legitimitet ifrågasatts redan innan de ägde rum. En av arrangörerna av Göteborgsprotesten beskrev hur de strategiskt hade försökt undvika att demonstrationen skulle läggas ner såsom den i Stockholm, genom att lägga extra resurser på att vidta åtgärder för att ”coronasäkra” torget. Arrangörerna använde tejp för att markera stora X på torget, med två meters mellanrum, i linje med de lokala hälsomyndigheternas rekommendationer om social distansering. Det huvudsakliga protestevenemanget fick genomföras till slut utan några problem, men när ett antal deltagare efteråt bestämde sig för att fortsätta marschera genom staden, drabbade ungdomar och poliser till sist samman och det övergick till vad medier beskrev som ett upplopp.

Under veckorna som följde utbrottet av Black Lives Matter-protester runt om i världen i juni 2020 ägnades en hel del svensk mediebevakning åt protesterna i USA, där medierna placerat sina egna korrespondenter som rapporterade om protesternas utveckling. De efterföljande protesterna i Stockholm, Göteborg och Malmö satte i gång en livlig mediedebatt om de lokala protesternas legitimitet och, i förlängningen, Black Lives Matter-rörelsens relevans för Sverige. Offentliga personers, såsom politikers, journalisters och forskares, perspektiv började snabbt dominera diskursen genom offentliga yttranden, debattartiklar och expertintervjuer som diskuterade protesterna, inklusive giltigheten eller bristen därpå i demonstranternas påståenden om rasism i Sverige. Dessa diskurser – och motdiskurserna som följde – ligger i fokus för denna artikel.

16 Israelsson, Expressen, 4 juni 2020.

Metoder

Denna studie tar avstamp i en större etnografisk studie om hur afrosvenskar upplever, navigerar och organiserar sig emot kriminalisering, rasifierande polisiär kontroll och andra former av strukturell rasism i Sverige. I detta kapitel analyserar jag hur svenska mediediskurser inramade Black Lives Matter-protesterna i Sverige under sommaren 2020, och hur afrosvenska aktivister besvarade dessa diskurser och engagerade sig kring Black Lives Matter-rörelsen under samma tidsperiod. Analysen är baserad på en kvalitativ innehållsanalys av 100 medieartiklar publicerade mellan 1 juni och 1 september 2020, inklusive 60 nyhetsmedieartiklar och 40 debattartiklar, samt namninsamlingar och andra publikationer av och på antirasistiska sociala medieplattformar. Medieobjekten analyserades genom det kvalitativa analysverktyget Atlas.ti där de genomgick en systematisk kodningsprocess. Ett induktivt-deduktivt hybridanalytiskt tillvägagångssätt (Fereday & Muir-Cochrane 2006) användes, där materialet först kodades induktivt för att identifiera framträdande teman, varefter dessa teman styrde en andra omgång av mer riktad kodning med avsikt att förtydliga de övergripande temana och belysa deras olika dimensioner. Analysen av aktivisters inramning av sitt engagemang i Black Lives Matter-rörelsen kompletteras även av lärdomar från det etnografiska fältarbetet inom ramen för vilket denna studie utvecklades. För att skydda mina samtalspartners identiteter kommer jag dock att tillhandahålla begränsad identifierande information om dem.

Genom detta tillvägagångssätt eftersträvar denna studie att skildra det diskursiva klimatet i kölvattnet av Black Lives Matter-protesterna under sommaren 2020 utifrån både det dominanta medienarrativet och de sätt som afrosvenska och andra antirasistiska aktörer engagerade sig för att "tala tillbaka", vilket, enligt den svarta feministiska teoretikern och aktivisten bell hooks, är en diskursiv motståndsstrategi genom vilken den förtrycktas röst och perspektiv positioneras som legitima och auktoritativa (1986).

Debatten om svarta liv

Tre övergripande teman identifierades inom den mediala diskursen som efterföljde protesterna i Stockholm, Göteborg och Malmö under sommaren 2020. De följande avsnitten är organiserade i enlighet med dessa: stigmatisering och kriminalisering av protesterna, avfärdande av protesternas relevans samt aktivisters inramningar och (mot)diskurser.

I. Stigmatisering och kriminalisering av protesterna

Ett framträdande tema under den första vågen av den mediala debatten var inramningen av protesterna som olagliga, oansvariga och våldsamma. En stor mängd av kritiken riktades mot att de stora fysiska sammankomsterna riskerade att bidra till smittspridningen av covid-19, med kommentatorer som kraftigt fördömde demonstranterna för att de inte följde restriktionerna som för tillfället förbjöd sammankomster av fler än 50 personer. Kritikerna hävdade att demonstrationerna var ”som att säga ’fuck you’ till alla som kämpar med att få bukt med smittspridningen”,¹⁷ att ”demonstrationerna är rent vansinne”¹⁸ och att ”det strider mot allt förnuft, hur viktig ... demonstrationen än kan tyckas vara”.¹⁹ En intervjuad smittskyddsexpert undrade ”Har [demonstranterna] håll i huvudet?”²⁰, och Anders Tegnell, statsepidemiologen som var ansvarig för Sveriges svar på pandemin, kallade manifestationerna för ”olämpliga och olagliga”.²¹ Även om vissa kommentatorer uttryckte att statens hantering av pandemin varit för slapp riktades ändå en särskild kritik mot demonstranterna.

Skildringen innehöll även en tydlig moralisk dimension. Kritiker uttryckte frustration över att demonstrationer organiserades för att uttrycka solidaritet med aktivister som mobiliserat sig mot polisbrutalitet i USA. Mikael Damberg, Sveriges inrikesminister, hävdade i en

17 Björn Olsen, citerad av Malmqvist, Aftonbladet, 3 juni 2020, samt Dahlman, Kristianstadsbladet, 4 juni 2020.

18 Bruksgård, Expressen, 4 juni 2020.

19 Malmqvist 2020 & Dahlman 2020.

20 Ibid.

21 Anders Tegnell, citerad av Hurinsky, Desai och Holmgren, Dagens Nyheter, 4 juni 2020.

intervju att "... Det är paradoxalt att demonstrera för att rädda liv från polisbrutalitет i USA om man samtidigt riskerar att sprida smittan här".²² En debattartikel frågade om demonstranterna "... tänker längre än till sig själva".²³ I en annan insändare, skriven av en sjuksköterska och (M)-politiker, riktades svidande kritik mot det hon uppfattade som demonstranternas dubbelmoral: "Jag kan inte förstå hur människor med ett så stort engagemang för jämställdhet och medmänsklighet tar det aktiva valet att utsätta andra människor för livsfara."²⁴ Fortsatt morali-serande drog hon slutsatsen: "ändamålen rättfärdigar inte alltid medlen. Eller som man säger – vägen till helvetet är kantad av goda avsikter."²⁵ En (icke-svart) rasifierad journalist gick så långt som att hävda att "... att marschera för svarta liv under en pandemi som påverkar svarta liv med en mycket högre dödlighet är självbedrägeri". Att "sprida runt corona", menade han, är att bidra till ett "vitare Sverige".²⁶

Demonstranterna framställdes också som aggressiva, fientliga, hatiska och våldsamma. Även om protesterna i Stockholm eskalerade till polisens våldsanvändning, vilket enligt vittnen inkluderade upprepade slag med batonger, släpande av demonstranter längs marken och användning av pepparsprej vid flera tillfällen, fick dessa händelser relativt lite uppmärksamhet i media. I stället framställdes demonstranterna som vägrade att skingras som hotfulla och fientliga mot poliser. Flera artiklar lyfte fram att några demonstranter burit skyltar med akronymerna "FTP" (*fuck the police*) eller "ACAB" (*all cops are bastards*). Expressens ledarredaktions kritik lød "attackerna mot polisen, och de hatiska budskapen på plakaten, under onsdagens demonstration, är helt oacceptabla".²⁷

En incident som fick stor uppmärksamhet inträffade när en polisbil långsamt körde genom ett hav av demonstranter på S:t Eriksplan i Stockholm. Demonstranterna ska ha omringat polisbilen och taktfast ropat protestvågens slagord "I can't breathe" och "Black lives matter" samt den svenska antirasistiska rörelsens slagord "inga rasister på våra

22 Mikael Damberg, citerad av Cederblad, Aftonbladet, 4 juni, 2020.

23 Dahlman, 2020.

24 Bruksgård, 2020.

25 Ibid.

26 Oral, Sydsvenskan, 17 juni 2020.

27 Ledarredaktionen, Expressen, 4 juni 2020.

gator”. I vad som senare beskrevs som ett försök att lugna demonstranterna, steg en vit kvinnlig polis ut ur bilen och gick runt till framsidan av bilen, där hon tilltalade folkmassan. Som svar på demonstranternas krav, knäböjde polisen framför polisbilen bredvid demonstranterna i en gest som ursprungligen blivit associerad med Black Lives Matter-rörelsen genom den afroamerikanska NFL-spelaren Colin Kaepernick's protester under matcher år 2016, men som sedan adopterats av demonstranter under sommarens protestvåg. Vid ett tillfälle kompletterade polisen poseringen genom att höja en näve i luften, en gest som Kaepernick och andra aktivistiska idrottare inorporerat från Black Power-rörelsen. Vid ett annat tillfälle sågs poliskvinnan posera för bilder medan hon höll i en skylt lånad från demonstranter med texten ”White silence is violence”.

Denna scen cirkulerade brett i form av både bilder och videoklipp, inklusive en flitigt delad bild av poliskvinnan till synes gråtande, omfamnad av en ung svart kvinna i hijab. Händelsen hyllades av vissa aktivister som såg poliskvinnans gest som ett tecken på solidaritet, men kritiserades av andra som såg det som ett exempel på en symbolpolitik där institutioner är beredda på att signalera solidaritet med svarta i USA samtidigt som de är ovilliga att ta itu med rasismen i Sverige. Medan polisens hantering av situationen hyllades av liberala medier var konservativa politiker och kommentatorer rasande. Flera kritiserade vad de såg som polisens deltagande i det de ansåg vara en olaglig demonstration, särskilt eftersom poliskvinnan agerade under arbetstid och var uniformerad. Högermedier skildrade händelsen som att polisen ”knäböjde för mobben”²⁸ eller symboliskt ”knäböjde för vänstern”.²⁹ De strängaste kritikerna krävde att poliskvinnan skulle straffas eller till och med avskedas. Efter en intern utredning frikändes hon dock med resonemanget att hon ”var mycket utsatt”³⁰ i vad polismyndighetens biträdande kommanderingschef beskrev som ”en mycket hotfull situation”.³¹

Den här sortens skildring av demonstrationerna fick ytterligare bränsle när oroligheter utvecklades efter den annars fredliga och välorganiserade protesten i Göteborg några dagar senare, vilket förflyttade det diskursiva

28 Malmqvist, Nya Tider, 9 juli 2021.

29 Fria Tider, 3 juni 2020.

30 Wikström och Sjöshult, Expressen, 29 september 2020.

31 Carolina Paasikivi, citerad av Desai och Dragic, Dagens Nyheter, 4 juni 2020.

fokuset från protesternas syfte till att stigmatisera demonstranterna och genom det avfärda demonstrationen. Videoklipp som visade ungdomar som kastade sten mot polisen, vandalisering och plundring spreds flitigt både i sociala medier och av nyhetsmedierna. Medan själva protesten fick ytterst lite nationell mediebevakning, fick oroligheterna som följde stor uppmärksamhet med rubriker som ”35 anmälningar efter upploppet i Göteborg”,³² Medierapporteringen betonade de brottsanmälningar som gjorts med rubriceringar som ”våldsamt upplopp”, ”skadegörelse”, ”våld mot tjänsteman”, ”misshandel” och det nyligen antagna ”blåljussabotage”. Denna inramning underblåste även det kriminaliserande narrativet om rasifierade ungdomar från förorten som ett socialt problem. Den kontroversiella medieprofilen Ivar Arpi uttryckte sig på följande sätt i en ledartext med rubriken ”de kräver vitas underkastelse”:

Flera hundra människor från stadens förorter attackerar poliser, vandaliserar butiker och plundrar en helt vanlig familjs flyttbil. Familjen står i trappuppgången och ser hjälplöst på. En protest mot polisbrutalitet, som mest lyckas visa att det våld du ska vara rädd för är demonstranternas.³³

Förutom att citatet ovan skildrar demonstranterna som ”de riktiga” våldsutövarna och genom detta avfärdar protesternas legitimitet, (om) etablerar denna sorts formulering även förortsbor – ett kodat sätt att hänvisa till rasifierade ungdomar – som våldsamma och kriminellt benägna, i kontrast till ”helt vanliga (läs: vita) familjer” i innerstaden. Denna typ av stigmatiserande mediediskurs ledde till att arrangörerna av både Göteborgs- och Stockholmsprotesterna sökte sig till medieplattformar för att publicera uttalanden för att försvara sig genom att skilja mellan sig själva, som laglydiga demonstranter, och de som varit involverade i de konflikter som medierna fäst sig vid. På dessa sätt mobiliserades den mediala bilden av den så kallade ”utomstående agitatorn”, ett fenomen som länge uppmärksammats av rörelseforskare som ett diskursivt verktyg för att ifrågasätta och avfärda protester (Barbour & Jones 2013; Weinbaum & Lafer 2002).

32 Jones och Herold, Dagens Nyheter, 8 juni 2020.

33 Arpi, Svenska Dagbladet, 8 juni 2020.

II. Avfärdande och ifrågasättande av protesternas relevans

I samband med kritiken utifrån demonstrationernas potential att bidra till spridningen av covid-19, ifrågasattes också legitimiteten av sakfrågan i centrum av protesterna. Detta ifrågasättande uttrycktes genom tre överlappande mediala inramningar: andra frågor som mer relevanta, rasprofilering och polisbrutalitet som US-amerikanska problem och strukturell rasism som en US-amerikansk fråga. Genom att framställa de centrala sakfrågorna som uteslutande US-amerikanska, menade kritiker att de inte var relevanta i det svenska sammanhanget. Enligt dessa argument konstruerades både protesterna och aktivisternas krav som illegitima. Black Lives Matter-rörelsen skildrades som oväsentlig för Sverige, och de analyser av rasism som aktivisterna framförde avfärdades som överdrivna, oseriösa och okunnigt ”importera[de] från USA”.³⁴

Andra frågor som viktigare

Kritiker ogillade hur lokala protester organiserades och genomfördes, och framhävde även vad de tyckte var mer relevanta lokala frågor att protestera över:

Det är ett hedervärt syfte. Men vi kanske också har mer närliggande problem att uppmärksamma.... Vore det inte värdigt och nyttigt att i dessa tider också demonstrera för en bättre äldrevård?³⁵

Beskrivningen av äldreomsorgen som ett ”mer närliggande problem” är en indikation på den normativa diskursiva inramningen av rasism och polisbrutalitet som frågor som är karakteristiska för USA och inte Sverige. Inlägget utgår också ifrån att demonstranternas relation till sakfrågan är distanserad och abstrakt (och därför hedervärd) snarare än närliggande och akut. En annan debattartikel var tydligare i sin avfärdande jämförelse:

34 Claesson, Aftonbladet, 4 juni 2020.

35 Signaturen ”Undrande 70+”, Göteborgs-Posten, 22 juni 2020.

Svenska aktivister som i veckan gett sig ut på gatorna borde i stället ta ställning mot gängkriminella avrättningar och avskyvärda rån som sker i Sverige. Det är absurt att i svenska städer demonstrera mot amerikanskt polisvåld.³⁶

Demonstrationerna bedömdes inte bara vara ”absurda” för att de ansågs ha organiserats för att uttrycka solidaritet med svarta amerikaner, utan förslaget att aktivister *i stället borde* ta ställning mot våldsbrott gick ett steg längre genom att åberopa de djupt rasifierade diskurserna kring gängrelaterat våld och ”ungdomsrån” som ofta förekommit inom medierapporteringen under de föregående åren. Diskursivt knutet till rasifierade pojkar och män från områden som polisen utpekat som ”särskilt utsatta”, har gängvåld och rån ofta åberopats för att argumentera för ”hårdare tag”, avveckling av ungdomstjänsten och ökad polisiär närvaro i ”utsatta områden”.

Den specifika hänvisningen till ”avskyvärda rån” framkallar ytterligare en rasifierad dimension då en våg medierapporteringar under 2019 fokuserade på vad som beskrevs som ”fördringsrån”. Dessa skildrades som en särskild sorts rån som begås av unga pojkar med utländsk bakgrund (läs: rasifierade) mot unga svenska (läs: vita) pojkar med syfte att inte endast tjäna en ekonomisk vinst utan även en form av social statusvinst. Att hävda att de främst svarta aktivisterna som organiserat sig kring Black Lives Matter i stället borde ”ta ställning” mot gängvåld och rån avfärdar då inte bara aktivisternas försök att uppmärksamma rasistiskt polisvåld i Sverige, det underminerar och osynliggör också den antivåldsaktivism och förortsorganisering som länge försökt uppmärksamma det aktivister kallat för en ”nationell kris” av dödligt skjutvapenvåld. Genom att framställa dessa sociala problem som mera angelägna frågor för afrosvenska aktivister cementerar man även inramningen av gatuvåld och kriminalitet som ”svarta problem”.

Externalisering av polisbrutalitet

Flera artiklar avfärdade uttryckligen idén att vare sig rasism inom polisen eller polisbrutalitet är relevanta frågor för Sverige. En skribent hävdade

36 Mehregan, Dagens Nyheter, 5 juni 2020.

med övertygelse att ”I Sverige blir mörka människor inte dödade av polisen bara för att de är mörka”.³⁷ I linje med den typiska polisresponsen när incidenter av polisbrutalitet har rapporterats i media, deklarerade rikspolisens HR-chef Tomas Rosenberg att ”Det finns ingen strukturell rasism inom den svenska polisen”.³⁸ Inrikesminister Mikael Damberg försvarade också polisen med uttalandet att ”Svensk polis är professionell och tar rasism och diskriminering på stort allvar”.³⁹ Moderatpolitikern Tomas Tobé hävdade att ”svensk polis ska hyllas” och varnade att ”vi ska inte göra misstaget att importera amerikanska problem till Sverige och sätta likhetstecken mellan svensk och amerikansk polis”.⁴⁰ I den framväxande mediala debatten framställdes den svenska polisen som överlägsen amerikansk polis, med hjälp av argument om att svensk polis är mer professionell och kompetent. Som en områdespolis i Rinkeby, en av de förorter som skildrats som mest problematiska i svenska medier, konstaterade:

Jag har extremt svårt att se att ett fall som George Floyd skulle kunna hända i Sverige. Vi har först och främst en mycket bättre poliskår och inte samma historia av institutionell rasism som i USA.⁴¹

Samtidigt som skribenten erkände att enskilda fall av rasism kan förekomma även inom den svenska polisen, förnekade han att det finns någon institutionell eller systematisk rasism i hur poliskåren fungerar. I förhållande till att unga rasifierade män oproportionerligt stoppas och visiteras av polisen i Sverige, skrev han:

En viktig förklaring till att unga män med utländsk bakgrund kontrolleras betydligt oftare har att göra med att vi har en koncentration av kriminalitet, vapen och droger i våra utsatta områden.⁴²

37 Mehregan, 2020.

38 Studio ett, Sveriges radio, 5 juni 2020.

39 Cederblad, 2020.

40 Tobé, Expressen, 10 juni 2020.

41 Martin Marmgren, citerad av Ekblom och Lönegård, Svenska Dagbladet, 3 juni 2020.

42 Ibid.

Flera andra artiklar utnyttjade diskurserna kring brottslighet i ”utsatta områden” för att legitimera särskilda polistaktiker som riktas mot dessa områden, och vissa argumenterade till och med för att dessa områden behöver en ökad polisnärvaro. Expressens ledarredaktion tog följande ställning:

Solidaritet är vackert, men det är osunt att amerikanska konflikter importeras till Sverige. För oavsett hur hemamt svenskar rör sig på amerikanska nätsajter och forum så är USA och Sverige i grunden mycket olika länder... Men till skillnad från i USA är en pockande polisnärvaro inte det stora problemet i Sveriges utsatta områden... Tvärtom är det på tok för få poliser.⁴³

Dessa exempel visar hur kommentatorer, både inom- och utanför polis-kåren, avfärdade idén om att rasifierad polisiär kontroll och polisbrutalitet är relevanta frågor i Sverige, både genom att avfärda demonstranternas påståenden om den lokala lägesbilden och genom att dra slutsatsen att sådana analyser olämpligt ”importerats” till Sverige.

Externalisering av rasism

Utöver att avfärda polisbrutalitet som en unikt US-amerikansk fråga utan relevans i Sverige, tog flera offentliga personer och kommentatorer också avstånd från idén att rasism skulle vara ett utbrett problem i Sverige. Debattartiklar publicerade av Sveriges största tidningar hävdade att ”... problemet i fråga befinner sig på andra sidan Atlanten”.⁴⁴ Dessa skrivelser ifrågasatte särskilt idén om strukturell rasism som ett svenskt fenomen, kanske starkast exemplifierad av en rubrik som lød ”Vad är det icke-vita förnekas i Sverige?”⁴⁵ Dessa ståndpunkter baserades också ofta på halvhjärtade jämförelser med USA och halmgubbeargument. Exempelvis hävdade Ivar Arpi:

43 Ledarredaktionen, 2020.

44 Mehregan, 2020.

45 Åberg, Göteborgs-Posten, 3 juli 2020.

Man direktimporterar amerikanskt tankegods. Som att det är samma sak att ha tagits till USA i slavskepp under 1700-talet, och att som migrant ha fått uppehållstillstånd i Sverige 300 år senare. Som att tvångsarbete på bomullsfält är samma sak som att utan motprestation få ta del av en generös välfärdsstat.⁴⁶

Liksom Arpi argumenterade flera för att rasifierade i stället borde vara tacksamma för att de får bo i Sverige:

Om man talar om att Sverige är strukturellt rasistiskt måste man presentera hållfasta belägg. Men det som faktiskt går att påvisa i Sverige är motsatsen, en strukturell välvilja som hundratusentals människor utövar genom att utbilda, vårda och försörja även människor som inte har rätt att vistas här.⁴⁷

Förutom att dessa skribenter allmänt förnekade existensen av ”hållfasta belägg” för strukturell rasism i Sverige, presenterade dessa skildringar ofta Sverige som en generös välfärdsstat som uppoffrat sitt eget nationella välbefinnande genom att ”utbilda, vårda och försörja” invandrade ”som inte har rätt att vistas här”.

Även flera (icke-svarta) rasifierade kommentatorer vände sig till stora nyhetsmedieplattformar med liknande argument implicit riktade mot afrosvenska aktivister:

I Sverige blir inte mörka personer dödade av polisen bara för att de är mörka. Det finns möjligheter för alla, oavsett bakgrund, att förverkliga sina drömmar. Vi lever i ett av världens friaste och mest öppna samhällen ... Det sista jag behöver just nu är att tvångsmatas med narrativ från andra sidan världen. I stället är jag glad och tacksam att jag bor i Sverige. Det borde du också vara!!⁴⁸

46 Arpi, 2020.

47 Åberg, 2020.

48 Mehregan, 2020.

Samtidigt som vissa kritiker använde protesternas relation till USA som en anledning att avfärda antirasistiska diskurser, hänvisade andra till den amerikanska medborgarrättsrörelsen för att avfärda mobiliseringskring Black Lives Matter i Sverige. Alexander Bard, som hamnat i rampljuset efter att ha publicerat ett inlägg på X (som då hette Twitter) där han skriver att om svarta människor vill att deras liv ska spela roll måste de ”ta tag i sina liv ... i stället för att leva på bidrag”,⁴⁹ hävdade i en intervju efteråt att ”Martin Luther King [inte hade] velat ha med Black lives matter att göra”.⁵⁰ Ett annat mönster som framträdde var en skildring av aktivister som ignoranta, gnälliga och moraliskt korrupta:

Dagens antirasism verkar, snarare än att se bortom hudfärger, anse att rasen bestämmer allt. Därför hittar de rasism över allt där människor ser olika ut.⁵¹

[Svensk välvilja] uppvisar ett slags übertolerans som tvingar de kritiska att ständigt uppfinna nya skäl att se sig som missgynnade.⁵²

Sådana narrativ avfärdade aktivisternas analyser om rasism i Sverige genom att framställa rasifierade som insisterande på att se sig själva som offer. Andra avfärdade påståenden om rasism genom att anklaga svarta och bruna människor för att vara de egentliga förövarna:

Internationella studier och opinionsmätningar brukar visa hur människors öppenhet och tolerans är betydligt större i Skandinavien än i många länder i exempelvis Afrika och Mellanöstern.⁵³

Tanken om att vita människor bär på en unik skuld är inte bara farlig, den är även fel historiskt. De länder som många har invandrat från till Europa har haft slavar längre, behandlat svarta sämre och slutade med slaveriet mer nyligen. Faktum är att vita under många hundra år togs som slavar till just Nordafrika och Mellanöstern, långt in på 1800-talet. Hade det inte varit för att länder som USA

49 Parafraaserat och översatt från engelska av författaren.

50 Flores och Svahn, Dagens Nyheter, 14 juni 2020.

51 Åberg, 2020.

52 Ibid.

53 Ibid.

och Storbritannien satte militär press på dem hade de inte slutat. Vita har varit på båda sidorna av historien. Om det inte erkänns blir historieskrivningen förljugen.⁵⁴

Vissa hävdade till och med att svenska aktivister som kritiserade vita människors okunnighet om rasism gjorde sig skyldiga till "omvänd rasism", exempelvis en rubrik som hävdade att "rasism mot vita är lika illa som rasism mot svarta".⁵⁵ Arpis insändare, publicerad av Svenska Dagbladet, gick så långt som att hävda att Black Lives Matter-aktivister "kräver vitas underkastelse".⁵⁶

III. Aktivister talar tillbaka

I ljuset av det mediala raseriet kring Black Lives Matter-protesterna vände afrosvenska aktivister, journalister och andra offentligt engagerade personer sig till både massmedier och vänsterinriktade mediala plattformar, såväl som sociala medier, för att besvara mediediskursens avfärdande av rörelsen och den bredare antirasistiska kampen i Sverige. Samtidigt fortsatte afrosvenska och allierade antirasistiska aktivister att mobilisera sig genom sociala medier, där de bland annat arbetade för att lyfta fram olika lokala former av antisvart rasism och statligt sanktionerat våld i ett försök att använda rörelsens drivkraft för att uppmärksamma den svenska problembilden. Mycket av rampljuset fångades av den nyetablerade organisationen *Black Lives Matter Sweden*, vars fortsatta Facebook Live-sändningar lyfte fram teman som antisvart våld och hatbrott, polis- och väktarvåld, svarta barns upplevelser av rasism, segregation och stigmatiseringen av förorten, och rasism inom Migrationsverket.

Mot avfärdandet

Till många besvikelse uppmärksammade få medier aktivisternas och demonstranternas krav eller deras analyser. Flera afrosvenska aktivister

54 Arpi, 2020.

55 Dahlman, Kristianstadsbladet, 1 juni 2020.

56 Arpi, 2020.

beklagade att de i stället för att kunna fokusera sin energi på att öka medvetenhet kring polisbrutalitet och antisvart rasism, tvingades att tillbringa de efterföljande veckorna med att försvara rörelsen och problematisera den rådande mediala diskursen kring den. För att bemöta kritiken om protesterna vände sig exempelvis arrangörerna av protesten i Göteborg till medier för att ta avstånd från konflikterna som uppstod efter att den planerade protesten tagit slut.⁵⁷ Aktivisterna kritiserade medier för att de framställt oroligheterna i Göteborg som förknippade med protesten, och försökte med sitt yttrande klargöra vad protesten egentligen handlade om och hur den hade gått till. Protestdeltagare vände sig också till medier för att förklara varför de hade valt att delta i protesterna:

Jag kom dit med mask och såg till att hålla så mycket avstånd som möjligt, men jag tvekade inte en sekund att gå dit. Rasismen är också en pandemi som dödar svarta människor varje dag, det är lika viktigt att bekämpa som corona.⁵⁸

Jag tänker så här. Folk är ute, uteserveringarna är öppna, alla sitter i parker, så det är lika mycket människor här. Att använda corona som en ursäkt för att inte komma hit, det tycker jag skulle vara jätteljligt. Jag har haft mask på mig och man får ta risken på egen hand om man väljer att komma hit.⁵⁹

Det är klart man får ta hänsyn till corona och smittspridningen, men jag tror inte folk har tålamod. Vi har inte tid att förlora fler svarta liv, jag tror att det var därför det var så många som kom igår.⁶⁰

Inramningen av rasism som en pandemi som också dödar svarta människor användes ofta av aktivister, oavsett om det handlade om att förklara varför man deltagit i demonstrationer eller motivationen att samlas för fysiska organiseringsmöten. Flera personer påpekade också vad de såg som hyckleriet i att enbart kritisera demonstranter för att ha samlats utomhus, när parker, torg och uteserveringar i flera veckor hade varit fulla av människor som var ivriga på att njuta av början

57 Ekot, Sveriges radio, 7 juni 2020.

58 Kazmierska, Aftonbladet, 6 juni 2020.

59 Svahn, Holmgren och Turesson, Dagens Nyheter, 3 juni 2020.

60 Kazmierska, 2020.

av sommaren. Afrosvenska journalisten och författaren Amat Levin sammanfattade det så här:

Visst finns det fog för [kritiken]. I alla fall om man har varit konsekvent och kritiserat skidåkarna i Åre, de som sveltas i våra gym, den trånga kollektivtrafiken och de som varje solig dag fyller parker och uteserveringar. Pandemier och fysiska massmöten går knappast hand i hand. Jag utgår från att liknande kritik kommer att riktas mot större sammankomster under nationaldagen och på midsommarafton.⁶¹

Svenska politiker hade under flera månader försvarat landets unika inställning till pandemin, där Sverige var ett av de enda länderna i EU som aldrig infört några konkreta restriktioner. Detta framställdes av makthavare som ett bevis på Sveriges enastående ställning, och som ett beundransvärt exempel på prioriteringen av skydd av individuella friheter och rättigheter. Många afrosvenska och andra antirasistiska aktivister bemötte också, ibland direkt, det diskursiva avfärdandet av rörelsen som irrelevant för Sverige. De analyserade diskursen som ett taktiskt försök att omdirigera det offentliga samtalet bort från rasismen och som ett sätt att "[förminska]... försök att utplåna rasismen".⁶² Skribenter tog sig även an narrativet om strukturell rasism som ett unikt US-amerikanskt problem utan relevans i Sverige. Vissa ramade in problemet som en fråga om avsaknad av förståelse för rasismens utbredning i det svenska samhället, med grund i den svenska självbilden:

Många verkar tro att demonstrationerna enbart handlar om vad som händer i USA. Att det är bara polisbrutaliteten och rasismen på andra sidan av Atlanten som det demonstreras mot. Det är fel. Det handlar lika mycket om vad som händer i vår lilla hörna av världen – Sverige. Rasismen flödar nämligen lika fritt här som i andra länder. Det är jobbigt att inse, vi har en självbild som svenskar att vara ett rumsrent folk. Men det är dags att den bilden revideras.⁶³

61 Levin, Dagens Nyheter, 5 juni 2020.

62 Zahran m.fl., Göteborgs-Posten, 11 juni, 2020.

63 Svärd och Bergwall, Aftonbladet, 9 juni 2020.

Afrosvenska skribenter analyserade dock det diskursiva klimatet som inte enbart en fråga om omedvetenhet, utan de tillskrev det även en psykologisk om inte rentav strategisk dimension. Som kulturarbetaren och aktivisten Samuel Girma uttryckte det i en intervju:

För många vita svenskar är det enklare att fokusera på det som händer i USA. När vi svarta i Sverige säger att vi upplever rasism här, så är det nästan som att vi får tillbaka ett narrativ där vi ska vara tack-samma att det inte är lika illa som där borta.⁶⁴

Poeten, forskaren och journalisten Judith Kiros skildrade de avfärdande diskurserna som ”en rad medvetna missförstånd” i en text passande betitlad ”De fyra fulaste missförstånden – så låtsas man tänka för att slippa medge att svarta liv betyder något”.⁶⁵ Dessa medvetna missförstånd, hävdade Kiros, ”försöker undergräva Black Lives Matter-rörelsens globala genomslag”. Som dessa exempel illustrerar, förstod svarta aktivister och skribenter kritikernas ständiga jämförelser med USA som en diskursiv strategi för att underminera analyser av strukturell rasism i Sverige. Utöver att bemöta dessa avfärdanden genom att påpeka problematiken i deras logik, erbjöd afrosvenska aktivister och profiler även analyser av antisvart rasism och polisbrutalitet som lokala fenomen.

Antisvart rasism som en lokal fråga

Ett sätt som afrosvenska kulturprofiler och aktivister besvarade det diskursiva avfärdandet av protesterna var att lyfta fram erfarenheter, statistik och analyser av antisvart rasism i Sverige. Som den afrosvenska författaren Johannes Anyuru skrev i en text med titeln ”den här kampen är existentiell”:

Jag har ofta tänkt att om slavar, tillsammans med socker och bomull, var en av de första globala varorna, måste svarthet vara ett av de ursprungliga globala varumärkena: jag är svart överallt i världen, och överallt i världen betyder denna svarthet nästan samma sak; om ödet

64 Samuel Girma, citerad av Orrenius, Dagens Nyheter, 2 augusti 2020.

65 Kiros, Flamman, 26 juni 2020.

hade velat skulle mitt namn ha kunnat vara ett av anagrammen till George Floyd. Och motsvarande; i Sverige finns djupa föreställningar om att rasismen främst är ett amerikanskt problem, men statistiken ger vid handen att på många punkter – när det gäller tillgång till arbete, utbildning, boende – är situationen faktiskt mångdubbelt värre för svarta människor i Sverige än vad den är för de svarta i USA.

Och här, på denna sida av det tysta hav som också är en massgrav, finns dessutom en envis ovilja att överhuvudtaget förhålla sig till frågan, ett aktivt ointresse för svartas liv här; många vita svenskar påstår sig till exempel inte alls se skillnad på svarta och vita, vilket förstås främst får effekten att andra erfarenheter än de egna – till exempel våra vittnesmål om den svenska polisens rasprofilering – blir lästa som obegripliga överdrifter eller fantasier.⁶⁶

Flera skrivelser tog sig också an den vrängda historieskildringen som ofta agerar som grund för svenska diskurser om färgblindhet och rasism, genom att lyfta fram och påminna om Sveriges egen historia av kolonialism, slaveri och rasbiologi. Som journalisten och aktivisten Bilan Osman skrev:

Protesternas genomslag i Sverige är ett erkännande av Sveriges arv, inte USAs. Det var inte amerikansk kultur som gav världen hitte-på-vetenskapen att mäta skallar. Det var inte i USA som rasismens stamfader föddes – Carl von Linné. Det var Sverige som tillsammans med Danmark skeppade hundratusen slavar över Atlanten.

Det är inte USA som koloniserat Sápmi eller väntat fram till slutet på 50-talet innan romer fick rösträtt här. Det är inte USA som grundade världens första statliga rasbiologiska institut och sedan dess gjort typ noll för att på allvar göra upp med det. Istället har man fortsatt på samma sätt som innan: varit vithetens högborg och exporterat bilden av Sverige som det homogena landet som nyss upptäckt mångkultur.

... Det är från Sverige Louis de Geer, han som räknas som svensk industris fader, åkte för den första slavhandelsexpeditionen till

66 Anyuru och May, Expressen, 13 juni 2020.

Afrika. Han som använde svarta människor som en handelsvara, kroppar som inte var värda mer än socker. Det var till Sthlm De Geer senare förde fyra svarta slavar, som gåva till rikskanslern Axel Oxenstierna.⁶⁷

I takt med att aktivister både i Sverige och i andra delar av Europa började koppla frågan om samtidens strukturella rasism till kolonialismens historia började också svenska journalister skriva om Sveriges historia av kolonialism och rasism. Diskussionerna om svensk historia fokuserade på Sveriges deltagande i den transatlantiska slavhandeln och Sveriges kolonisering av den karibiska ön Saint-Barthélemy. I linje med att internationella diskussioner kring betalningar av skadestånd utvecklades intervjuade en svensk journalist vice ordföranden i CARICOM:s skadeståndskommitté kring frågan om den svenska kungafamiljen är skyldig Västindien skadestånd.⁶⁸ Ett ännu större diskussionstema blev frågan om koloniala symboler och statyer, vilket i det svenska sammanhanget ledde till debatt om huruvida statyer av Carl von Linné, den svenske botanikern och biologen, vars klassificeringssystem blev grundstenen för den vetenskapliga rasismen, borde rivas.

Majoriteten av skrivelserna om antisvart rasism i Sverige fokuserade dock på samtida exempel. Journalister sammanfattade tidigare publicerade studier om antisvart rasism i Sverige, och flera intervjuer publicerades om afrosvenskars dagliga upplevelser av rasism. Aktivister hänvisade också till statistiken för att legitimera sina argument om antisvart rasism:

Det är i Sverige som var fjärde person som utsätts för ett hatbrott är afrosvensk. Det är i Sverige minoriteter inte får tillträde till arbets- och bostadsmarknaden. Och om de får det så är deras löner lägre än majoritetsbefolkningens.⁶⁹

67 Osman, Expressen, 30 juni 2020.

68 Lapidus, Expressen, 15 augusti 2020.

69 Facebook-inlägg av Bilan Osman, delat av Black lives matter Sweden, 29 juni 2020.

Även om de var inspirerade av Black Lives Matter-rörelsen, mobiliserade afrosvenska organisationer och aktivister sig under sommaren inte bara kring frågan om polisbrutalitet, utan även andra former av strukturell rasism, så som antisvart rasism inom vården, på arbetsmarknaden och i skolor.

Polisbrutalitet som en lokal fråga

Medan Black Lives Matter-protesterna först och främst karaktäriserades som uttryck för solidaritet med svarta amerikaners kamp mot den amerikanska polisens dödliga övervåld, lyfte både lokala aktivister och demonstranter även fram polisbrutalitet som en lokal fråga. Vid samtliga fysiska protester i Sveriges storstäder lyfte talarna den antisvarta rasismen i Sverige, vilken de kopplade till erfarenheter av rasprofilering och polisbrutalitet. Även om majoriteten av skyltarna som syntes på demonstrationerna uppvisade slagord som populariserats av Black Lives Matter-protesterna i USA, bar demonstranter också skyltar med meddelanden som "Sverige är inte oskyldigt". Svarta protestdeltagare som intervjuades av media angav att de var trötta på att alltid bli "slumpmässigt utvalda", och några berättade om sina personliga erfarenheter av att bli misshandlade av poliser och ordningsvakter. "Jag tänker på det varje dag. För mig handlar Black Lives Matter om Sverige, inte USA",⁷⁰ sa Titus, en svart man vars berättelse om fysiska och sexuella övergrepp från gränspolisen skulle komma till ytan tack vare det förnyade medieintresset för polisbrutalitet som protestvägen antänt. "När jag ser George Floyd eller någon annan svart man eller kvinna som mördas eller trampas på eller förnedras... då ser jag mig själv",⁷¹ tillade Titus.

Under veckorna som följde protesterna delades flera afrosvenskars erfarenheter av rasprofilering och polisbrutalitet på sociala medier, i debattartiklar och genom nyhetsreportage. Rapparen Jason "Timbuktu" Diakité var en av dem som delade med sig:

Jag har själv blivit rasprofilerad många gånger, blivit stoppad av polisen massor av gånger. Jag tror att alla svarta och bruna människor

70 Orrenius, 2020.

71 Ibid.

i Sverige vet att det är så här. Du riskerar det i vilket möte med myndigheterna som helst och det finns en konstant förberedelse på att det kan hända.

Ett annat sätt som aktivister synliggjorde den lokala problembilden rörande ordningsmakten var genom att lyfta frågan om det våld som används av privatanställda ordningsvakter, en yrkesgrupp som tagit på sig mer och mer av polisarbetet sedan dess introduktion på 1970-talet (Guwallius 2017). Eftersom dessa aktörer delar våldsmonopolet analyserade aktivister ofta ordningsmakten i sin helhet snarare än enbart polisen, för att illustrera det spektrum av övervåld som svarta och bruna svenskar dagligen får uppleva. Som Black Lives Matter Sweden skrev på sina sociala medier:

Att svarta utsätts för rasistiskt våld i Sverige är ingen hemlighet, men det är inte bara hatbrott från privatpersoner. Också staten, kommuner och företag deltar genom våldsmonopolet. Det sker öppet via Polisens så kallade rutinkontroller, i hemmen med styrka av skäligen miss-tankar, men också genom rasprofilering och lillebror väktarkåren.

Men vad händer när den institution som är skapad för att skydda folket och få oss att känna oss trygga misslyckas? Vad händer när ett våldsmonopol kontrakteras ut till privata aktörer som tjänar pengar på kaos och oordning? Vad händer när de som ska motverka brott, hat och våld själva är dom som begår brott, hat och våld? Vem ringer man när man inte kan eller vågar ringa polisen?!⁷²

Detta uttalande exemplifierar hur språket som användes av afrosvenska aktivister hämtade inspiration från Black Lives Matter och USA:s diskurser kring rasifierad polisiär kontroll i utformandet av sina egna analyser, samtidigt som de ändå översatte och lokaliserade dessa diskurser för att rama in de relevanta sakfrågorna inom ett svenskt sammanhang.

72 Black lives matter Sweden, Facebook-evenemang inbjudan, 14 juli 2020.

Lokala kampanjer

Ett ytterligare sätt som afrosvenska aktivister och organisationer använde sig av Black Lives Matter-rörelsens globala drivkraft för att uppmärksamma lokala problem var genom att skapa lokala kampanjer för rättvisa och därmed formulera lokala krav på förändring. Detta inkluderade mobiliseringar kring specifika incidenter och personer, som kampanjerna #justiceforpurity, som uppmärksammade en svart transkvinna som hotades av utvisning, #rättvisaförkwaku, som uppmärksammade den 16-åriga afrosvenska pojken som enligt hans familj dött till följd av medicinsk misskötsel och rasism inom vården, och #rättvisaförfreja, som lanserades för att stödja en svart kvinna som blivit misshandlad av ordningsvakter inför sina barn.

Även om incidenten med Freja hade inträffat två år tidigare, offentliggjordes hennes berättelse inte förrän en intervju med henne publicerades under sommaren 2020. Trots hennes väldokumenterade skador hade polisen lagt ner hennes ärende, samtidigt som ordningsvakternas motanmälan mot Freja för våld mot tjänsteman ledde till åtal. Med bara en suddig mobiltelefonbild av ett rött märke, som en av ordningsvakterna hävdade var ett bitmärke orsakat av Freja, som bevisgrund dömdes hon till fängelse. Medan hon var i processen att överklaga domen resulterade den i att hennes barn tvångsomhändertogs, efter vilket hennes fosterbarn omplacerades, och att hon fick sparken från sitt långvariga jobb. Efter årtal av hårt jobb för att skapa en trygg uppväxt för inte bara sina egna barn men även de åtskilliga fosterbarn och -ungdomar hon öppnat sitt hem för, fann Freja sig nu utan jobb och upptagen i belastningsregistret, vilket gjorde hennes redan utsatta position som svart invandrarkvinna i Sverige och ensamstående mamma med två barn ännu svårare.

När Frejas berättelse offentliggjordes mobiliserade sig organisationerna *Black Lives Matter Sweden* och *Afrosvenskarnas Forum för Rättvisa* på sociala medier för att komma i kontakt med Freja och erbjuda henne stöd, bland annat i form av att fortsätta sprida hennes berättelse genom sina plattformar. *Black Lives Matter Sweden*, som etablerat en sociala medier-plattform sedan protesterna, organiserade en insamlingskampanj med syfte att hjälpa henne att anlita en advokat och försörja sig själv och sin familj. Kampanjen lyckades samla in 100 000 kronor och genererade

ytterligare former av stöd för Freja. Danny Lam, som driver Instagram-kontot *Tnkvt*, inledde en namninsamling med krav på att Frejas anmälan mot ordningsvakterna skulle återupptas och att vittnen skulle höras i målet mot henne. Tack vare dessa kampanjer fick Frejas fall ytterligare uppmärksamhet, vilket ledde till att nya vittnen klev fram, och att försvarsadvokaten Linus Gardell erbjöd sig att representera henne pro bono. I februari 2022, efter en sammanlagt fyraårig rättsprocess, frikändes Freja av hovrätten efter att hennes fall omprövats med hjälp av Gardell och de nya vittnesmålen. Afrosvenska aktivisters mobilisering kring Frejas fall erbjöd då inte enbart symboliskt och materiellt stöd, utan möjliggjorde därmed även nya rättsliga förutsättningar och resultat med betydelsefulla konsekvenser för Freja och hennes familj.

Som i Frejas fall kretsade de flesta lokala initiativen kring att öka medvetenhet, bidra med omedelbart stöd till de drabbade, eller utkräva ansvar av lokala myndigheter. Andra initiativ fokuserade på att lyfta frågan om strukturell rasism och ordningsmaktens våldsmonopol, och artikulerade visioner om omfördelning av polisfinansiering till samhällsbaserade institutioner, nedmontering av den privata väktarkåren och utveckling av alternativa, samhällsbaserade former av säkerhetshöjande insatser i Sveriges förorter.

Diskussion

Några dagar innan den första Black Lives Matter-protesten i Stockholm samtalade jag med några av de afrosvenska aktivister jag arbetat med sedan det föregående året. De oroade sig över hur de skulle kunna engagera sig i rörelsen samtidigt som de inte ville organisera fysiska protester eller aktioner under de rådande omständigheterna. Förutom oron över att riskera att bidra till smittspridningen bland afrosvenskar som redan var särskilt utsatta under pandemin, förklarade de att de också tvekade på grund av det politiska klimatet. Invandrare och rasifierade svenskar hade inte bara fått skulden för spridningen av covid-19, utan svarta och muslimska aktivister hade under de senaste åren också allt oftare blivit stämplade som extremister och antidemokrater eller misstänkliggjorda på andra sätt. Som ett resultat av detta klimat var flera av mina samtalspartner tveksamma till att organisera evenemang som skulle kunna

bryta mot de rådande restriktionerna. ”Det är bättre om nya människor, människor som inte är anslutna till oss, organiserar dessa protester”, sade en aktivist till mig. ”De behöver äga rum, men vi kan helt enkelt inte vara de som står bakom dem, annars kommer det att användas mot oss”, fortsatte hen. I stället valde vissa av mina samtalspartner att stödja protestorganisatörer, av vilka många var förstagångsaktivister, bakom kulisserna. Vissa använde sina personliga plattformar för att sprida information om protesterna eller ställde upp som talare vid demonstrationerna, men separerade avsiktligt detta engagemang från sina officiella och organisationsbundna plattformar. Andra valde att endast organisera eller delta i digitala manifestationer och evenemang.

Som de diskursiva reaktionerna mot demonstrationerna snart skulle avslöja, hade aktivisterna all orsak att oroa sig. Protesterna satte i gång en stor motreaktion genom medienarrativ som i stort sett antingen fördömde eller avfärdade protesterna, med dess deltagare i bästa fall skildrade som välmenande men lättsinniga och vilseledda, och i värsta fall som hänsynslösa, hatiska och kriminella. Protesterna anklagades för att riskera att sprida covid-19, demonstranter framställdes som aggressiva och våldsamma mot polisen och aktivisternas missnöjen framställdes som irrelevanta och omdömeslösa. Protesternas kärnfrågor, strukturell antisvar rasism och polisbrutalitet, framställdes som US-amerikanska problem utan motsvarighet i Sverige.

Etablerade aktivisters tveksamhet inför att organisera eller offentligt stödja protesterna, polisens våldsanvändning mot demonstranter under Stockholmsprotesterna och de diskursiva motreaktionerna som efterföljde kan alla förstås som tecken på de nyanserade sätt som antirasistiska aktivister i Sverige upplever repression. Medan rörelseforskare länge har beskrivit fysiskt våld mot demonstranter som en form av ”hård repression” (Earl 2003), kan den diskursiva motreaktionen mot demonstrationerna anses agera som en form av ”mjuk repression” (Ferree 2004). Enligt Jämte och Ellefsen, som bland annat studerat repressionen av radikala vänsterrörelser i Sverige, fungerar mjuk repression genom stigmatisering, som leder till att rörelser börjar självreglera (2020). Därmed möts antirasistiska aktivister av ett brett ”spektrum av repression” (Schclarek-Mulinari 2019) som sträcker sig från tvång till mjuk repression (Ferree 2004) och från öppna till hemliga former (Davenport 2005).

Med Black Lives Matter-protesterna under sommaren 2020 såg vi å ena sidan den hårda repressionen av protester genom mobiliseringen av militariserade polisstyrkor och deras användning av fysiskt våld mot demonstrationerna. Å andra sidan fungerade mediediskurserna kring protesterna som en form av mjuk repression mot rörelsen genom att avfärda, stigmatisera och kriminalisera demonstrationerna. Medierna, som institution, har makten att agera som opinionsdomstol, inte bara genom nyhetsbevakningens inramning, utan också genom att reglera vilka röster som får tillgång till offentliga plattformar. Således har medierna även en viktig roll för sociala rörelser vars agenda antingen kan få synlighet eller förkastas genom mediebevakningen. När rörelser stigmatiseras och avfärdas i medierna kan det förutom självreglering även leda till det fortsatta arbetets avfinansiering och nedmontering.

I svenska samhällsdiskurser avfärdas påståenden om strukturell rasism, och i detta fall särskilt antisvart rasism, genom ett strategiskt hävdande av det Peter Wikström och Tobias Hübinette kallat ”färgblind antirasialism,” den särskilt svenska antirasistiska ideologin enligt vilken rasism endast kan bekämpas genom att göra sig av med konceptet ras, men som i själva verket gör rasismen omöjlig att identifiera, diskutera, mäta eller åtgärda (2021). På detta sätt vapeniseras svensk exceptionalism för att framställa svartas missnöjen som illegitima och därmed upprätthålla vita epistemologier om rasism och bevara den nationella självbilden av ”den vita oskulden” (Wekker 2016). Förutom att vara belysande för den vita oskuldens bräcklighet, illustrerar dessa diskursiva strategier hur liberala argument används för illiberala syften. Exceptionalistiska narrativ kring historisk oskuld används för att avfärda påståenden om koloniala relationer och rasistiska strukturer. Idén om den jämlika välfärdsstaten används för att avfärda anklagelser om institutionellt övergivande (Wacquant 2006), och i stället lägga skulden på socialt utsatta grupper för deras egen marginalisering, om inte för hela välfärdsstatens undergång.

Svarta och andra antirasistiska aktivister i Sverige ställs då inte bara emot förnekandet av vithetens privilegier och oförmågan att erkänna rasismens existens, utan också en specifik form av nordisk exceptionalism, en sorts vit liberalism som är stolt över förmågan att kunna peka ut orättvisor på andra håll men aldrig är villig att göra detsamma på hemmaplan. Medan flera medier, politiker och företag var angelägna om att deklarera

”Black Lives Matter” i solidaritet med protesterna i USA, insisterade de fortfarande på omöjligheten av en svart subjektivitet och kamp i Sverige. Det som gör idén med en svensk Black Lives Matter-rörelse särskilt hotfull är att den tar sig an den svenska exceptionalismen inte bara i frågan om rasism, utan också när det gäller svensk socialpolitik och välfärdsstaten som samhällsstruktur. Att anklaga svensk polis för rasism, rasprofilering och polisbrutalitet innebär inte bara att konfrontera rasismen som strukturellt inbäddad i det svenska samhället, utan också att avslöja den svenska välfärdsstaten och dess institutioner som rasifiera(n)de.

Även om den första vågen av mediebevakningen till stor del avvisade de lokala protesterna under Black Lives Matter-rörelsens fana, satte den igång en långdragen diskussion om rasism och antirasism i Sverige. Afrosvenska aktivister och skribenter ”talade tillbaka” mot avfärdande diskurser genom att synliggöra afrosvenskars erfarenheter av rasprofilering och polisbrutalitet samt andra former av antisvart rasism. De ”talade tillbaka” genom att koppla vågen av vittnesmål och kollektiva erfarenheter till analyser av strukturell rasism i dagens Sverige. De ”talade tillbaka” genom att påminna om Sveriges koloniala arv och historia. På bland annat dessa sätt använde afrosvenskar Black Lives Matter-rörelsens globala genomslag för att artikulera dess lokala relevans.

Dessa mobiliseringar ledde till att flera icke-svarta journalister och skribenter ägnade diskursivt utrymme åt dessa frågor i etablerade medier, vilket i sin tur ökade deras genomslag. Dessa mobiliseringar satte också förnyad press på regeringen att ägna mer resurser och uppmärksamhet åt rasism (även om det blev en kortlivad vinst i och med Tidöregeringens kursändring efter valet 2022). Medan debatten om ordningsmaktens övervåld varit framträdande året innan till följd av andra afrosvenska mobiliseringar, inleddes sommaren 2020 en mer kritisk diskurs kring frågan om trygghet och polisens roll i landets förorter. Även om samtal om nedmontering av polisen inte fick lika stort fäste som i USA, fann svenska aktivister och forskare ett förnyat intresse för frågan om omstrukturering av lokala institutioner och socialt stärkande insatser som alternativ till repressiva åtgärder.

Med de fysiska demonstrationerna och manifestationerna via sociala medier lyckades man sommaren 2020 också engagera en ny generation antirasistiska aktivister. Pandemin krävde även skapandet av nya former

av engagemang, inklusive nya former av fysiska protester och sammankomster, men också nya sätt att använda sociala medier för medvetandehöjande, folkbildning och organisering. Samtidigt möjliggjordes dessa mobiliseringar av de sociala nätverk och diskursiva ramar som redan etablerats av afrosvenska organisationer och aktivisters långvariga engagemang. Därför måste mobiliseringarna under Black Lives Matter-rörelsens fana även förstås inom ramen för en längre historia av afrosvensk organisering, såväl som den decennier långa sociala, ekonomiska och politiska utvecklingen som lett till den straffande vändningen och de rasifierade polisiära praktiker den har medfört.

De mediala debatterna kring de svenska Black Lives Matter-protesterna blev därmed ett diskursivt slagfält på vilket långvariga debatter om rasism och antirasism, och deras relation till Sverige-bilden, projicerades. De kraftiga motreaktionerna påvisade det ontologiska hotet som Black Lives Matter-rörelsens lokalisering utgör mot den svenska självbilden som en färgblind och generös välfärdsstat. Afrosvenska och andra antirasistiska aktörers engagemang i debatten bildade en kör som effektivt ”talade tillbaka”, inte bara för att de utgjorde ett kollektivt diskursivt motstånd, utan även för att de genom detta hävdade afrosvenskars auktoritet i sakfrågan om antisvart rasism i Sverige, och därmed omvandlades från diskursiva subjekt till diskursiva auktoriteter.